

Европейски съд по правата на човека

Хоканен срещу Финландия
(Hokkanen v. Finland)

Жалба № 19823/92

Решение от 23 септември 1994 г.

(резюме)*

Чл. 8: право на зачитане на семейния живот; **чл. 6, т. 1:** гледане на делото по спор относно граждански права и задължения в разумен срок

Както при принудителното поставяне на дете под грижите на властите, така и при временно прехвърляне на упражняването на грижите в резултат на споразумение между частни лица, чл. 8 включва правото на родителите да бъдат предприети действия с цел отново да се съберат с детето си, както и съответстващо задължение на националните власти.

Фактите по делото

Жалбоподателят, г-н Хоканен, има дъщеря, Сини, родена през септември 1983 г. След смъртта на майката, г-жа Хоканен, през април 1985 г., грижите за дъщеря му поели баба ѝ и дядо ѝ по майчина линия. Според жалбоподателя, той се съгласил на това разрешение като на нещо временно, което да му помогне да се справи с проблемите, възникнали от смъртта на съпругата му. В края на 1985 г. бабата и дядото уведомили г-н Хоканен, че не смятат да се разделят със Сини.

В началото на 1986 г. жалбоподателят завел дело срещу родителите на починалата си съпруга, с искане дъщеря му да бъде върната под неговите грижи. С решение от 26.01.1987 г. районният съд предоставил грижите за Сини на баща ѝ. Решението било потвърдено от висшестоящите съдилища. Въпреки усилията на жалбоподателя и налаганите глоби за неизпълнение, бабата и дядото твърдо отказвали да изпълнят решението за предаване на детето, както и да позволят на жалбоподателя да се среща с него. През август 1990 г. местният социален съвет поискал от районния съд да предостави упражняването на грижите по отношение на Сини на бабата и дядото. Съдът отхвърлил искането. По жалба на двамата и на социалния съвет, с решение от 25.09.1991 г. апелативният съд поверил грижите за детето на баба му и дядо му, като определил и режим за лични контакти на бащата с него. В решението се приемало, че бащата притежава необходимите качества, за да отглежда и възпитава дъщеря си, но тъй като тя е живяла с баба си и дядо си от 31.04.1985 г., между тях се били установили отношения на доверие, сигурност и привързаност и Сини възприемала техния дом като свой. Интересът ѝ диктувал съществуващото положение да не бъде променяно. Съдът приел също, че въпреки

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

нежеланието си Сини трябва да се среща с жалбоподателя и да развива нормални отношения с него.

Жалбоподателят направил редица постъпки пред компетентните власти за принудително изпълнение на решението относно личните му контакти със Сини, но без резултат. Предприетите мерки от страна на социалните служби се изразявали в уговаряне на нови срещи между г-н Хоканен и родителите на починалата му съпруга, а тези на съдебния изпълнител – в налагане на нови глоби. На 21.10.1993 г. Апелативният съд се произнесъл с решение по жалба на бабата и дядото на Сини срещу поредната наложена им глоба, в което се казвало, че видно от медицински доклад относно физическото и психическото здраве на Сини, тя несъмнено била над средното ниво на интелигентност за дванадесетгодишно момиче и следователно не бивало да бъде принуждавана да се среща с жалбоподателя, а да бъде оставена сама да вземе решение. Съдът заключавал, че с оглед зрелостта на детето не може против волята му да бъдат принудително осъществявани срещи с него.

Резюме на решението на Европейския съд

Твърдяното нарушение на чл. 8

“Жалбоподателят твърди, че финландските власти не са успели да осигурят бързото му събиране с дъщеря му. Те допуснали бабата и дядото на Сини да я задържат при себе си и да препятстват достъпа му до нея, въпреки съдебните решения, а впоследствие им предоставили и грижите детето. Правителството оспорва това твърдение. Комисията го приема, доколкото засяга неизпълнението на решението относно родителските права, но не дава становище по прехвърлянето на грижите върху бабата и дядото.”

А. Приложимост на чл. 8

“Сини е дете, родено от брак, и поради това е *ipso jure* част от тази “семейна” единица от момента на своето раждане и по силата на самия му факт. Тя е живяла с жалбоподателя и с майка си от раждането си през септември 1983 г. до момента, в който е била предадена на баба си и дядо си по майчина линия, след смъртта на майка ѝ през април 1985 г. До януари 1987 г. жалбоподателят се е срещал с нея само няколко пъти. На него е било възложено упражняването на грижите за нея до септември 1991 г. и той все още е неин настойник. От 1985 г. той непрестанно се стреми към срещи с нея, както и към това да я върне при себе си. Тези връзки безспорно са достатъчни да създадат “семеен живот” по смисъла на чл. 8, който следователно е приложим.”

Б. Съответствие с чл. 8

Съдът се позовава на изводите си по делото [Кийгън с/у Ирландия](#)¹ (решение от 26.05.1994 г., А.290, стр. 19, § 49) във връзка с принципите, които се прилагат по отношение на позитивните и негативните задължения на държавата по чл. 8 – “и в двата случая трябва да се има предвид справедливият баланс, който следва да

¹ Keegan v. Ireland

се поддържа между конкуриращите интереси на индивида и на обществото като цяло, като и в двата случая държавата има свобода на преценка в определени граници”.

“Ролята на Съда не е да заеме мястото на компетентните финландски власти при решаването на въпроси относно грижите и режима на контакти във Финландия, а по-скоро да разгледа в светлината на Конвенцията решенията, които тези власти са взели при упражняване на правото си на преценка. Така, Съдът следва да реши дали основанията, посочени като оправдание за предприетите действия по отношение на правото на жалбоподателя на зачитане на семейния му живот, са релевантни и достатъчни от гледна точка на чл. 8.

В предишни дела, когато е разглеждал въпроси, свързани с принудителното поставяне на деца под грижите на властите и с приложението на мерките относно грижите, Съдът винаги е приемал, че чл. 8 включва правото на родителите да бъдат предприети действия с цел отново да се съберат с детето си, както и съответстващото задължение на националните власти да предприемат такива действия (вж. решенията по делата Ериксон *с/у Швеция*², 22.06.1989 г., А.156, стр. 26, § 71, *Маргарета и Роджър Андерсон с/у Швеция*³, 25.02.1992 г., А.226-А, стр. 30, § 91 и *Олсон с/у Швеция (№ 2)*⁴, 27.11.1992 г., А.250, стр. 35-36, § 90). По мнение на Съда, този принцип трябва да бъде приложим и в случаите, като този, когато временното прехвърляне на упражняването на грижите е резултат на споразумение между частни лица.”

Според жалбоподателя и Комисията, позитивно задължение на държавата да предприеме принудителни мерки е по-необходимо в случаите, когато упражняването на грижите за едно дете е поето де факто в нарушение на закона и на разпорежданията на съда, отколкото след прекратяването на грижи, поверени де юре. Според тях, неосъществяването на правото на жалбоподателя да упражнява грижите за дъщеря си от 10.05.1990 г. [датата, от която Конвенцията е в сила за Финландия] до прехвърлянето им на 25.09.1991 г., както и неосъществяването на правото му на срещи, представлявало незначитане на “семейния му живот”, в нарушение на чл. 8. Независимо от разумните стъпки, които предприел, за да постигне принудително изпълнение по отношение на родителските си права, налице била поразителна липса на ефективни действия в отговор на исканията му. Този факт, в комбинация с продължителността на изпълнителното производство, довел до положение, в която събирането му със Сини станало трудно.

“Съдът напомня, че задължението на националните власти да предприемат действия, улесняващи събирането на семейството, не е абсолютно, тъй като събирането на родител с дете, което живее от известно време с други хора, може да е неосъществимо веднага и може да изисква предприемането на подготвителни мерки. Естеството и продължителността на тази подготовка ще зависят от обстоятелствата по всеки един случай, но винаги нейна важна съставна част ще бъде разбирането и сътрудничеството на всички засегнати страни. Докато националните власти трябва да правят всичко възможно, за да съдействат за такова сътрудничество, то всяко задължение да използват принуда в тази област трябва да бъде ограничено, тъй като трябва да се зачитат интересите, както и

² Eriksson v. Sweden

³ Margareta and Roger Andersson v. Sweden

⁴ Olsson v. Sweden (no. 2)

правата и свободите на всички засегнати, и по-конкретно интересите на детето и неговите права, гарантирани от чл. 8 на Конвенцията. Когато контактите с родителя може да застрашат тези интереси или да засегнат тези права, националните власти са длъжни да търсят справедливия баланс между тях (вж. споменатото решение по делото *Олсон* (№ 2), стр. 35-36, § 90). Решаващото е дали националните власти са направили всичко възможно да съдействат за събирането, доколкото това е разумно да се изисква в конкретните обстоятелства на всеки случай. Съдът не смята за необходимо да обсъжда общите аргументи на жалбоподателя и Комисията относно произтичащо от чл. 8 задължение за предприемане на принудителни мерки.”

Въз основа на конкретните факти Съдът пристъпва към разглеждане първо на твърдяното неизпълнение на режима на лични контакти и, след това, на неизпълнението на решението относно грижите за детето и прехвърлянето им на бабата и дядото.

1. Режимът на лични контакти

Съдът отбелязва, че през разглеждания период до решението на апелативния съд от 21.10.1993 г. становището на финландските власти е било, че в интерес на детето е да има контакти с жалбоподателя, дори и да не иска да се среща с него. Нещо повече, до решението на апелативния съд от 25.09.1991 г. финландските съдилища са приемали не само че е най-подходящо жалбоподателят да упражнява грижите за детето, но и че то трябва да се върне и да живее с него. Глобите, налагани на бабата и дядото на Сини по молба на жалбоподателя поради отказа им да изпълнят решението, са доказали своята неефективност. Действията на социалните служби, от своя страна, са се свели главно до организирането на четири срещи и опити да бъдат помирени жалбоподателят и родителите на съпругата му, всичките останали безрезултатни. Трудностите в осъществяването на личните контакти безспорно се дължат на нетърпимите отношения между бащата и родителите на починалата му съпруга. “Въпреки това, Съдът не приема, че отговорността за неосигуряването на действителни контакти в резултат на съответните решения или мерки може да бъде приписана на жалбоподателя.” Той активно е действал за изпълнение на режима на контакти.

“Поради изложеното, като се държи сметка за засегнатите интереси, не може да се каже, че преди решението от 21.10.1993 г. компетентните власти са положили необходимите усилия да улеснят събирането [на баща и дъщеря]. Напротив, бездействието на властите е принудило жалбоподателя да прибегне до употребата на поредица от отнемащи време и в основата си неефективни мерки, за да осъществи правата си. От друга страна, в решението от 21.10.1993 г. апелативният съд е стигнал до заключението, че момичето е съзряло дотолкова, че желанията му да бъдат взети предвид, и че достъп до нея не трябва да бъде даван против волята ѝ. Съдът не вижда причина да поставя това заключение под въпрос.

Съответно Съдът достига до заключението, че независимо от правото на преценка, което са имали компетентните власти, неосъществяването на правото на жалбоподателя на лични контакти от 10.05.1990 г. до 21.10.1993 г.

представлява нарушение на правото му на зачитане на семейния му живот, гарантирано от чл. 8.⁵ Такова нарушение обаче няма за периода след тази дата.”⁶

2. Неизпълнение на решението относно упражняването на грижи и прехвърлянето им

Съдът отбелязва, че до 10.05.1990 г. детето, което е било дадено на баба си и дядо си на възраст година и половина, е живяло с тях около пет години. През това време то е имало само няколко срещи с баща си и не го е виждало от началото на 1987 г. През май 1990 г., по инициатива на социалния съвет, е започнало производство за прехвърляне на грижите за детето на бабата и дядото. Съдът е на мнение, че при тези обстоятелства е имало достатъчно основания да не се предприема принудително изпълнение, за да се изчака изходът от производството за възлагането им. Освен това, що се отнася до изхода на производството, безспорно е, че прехвърлянето на грижите представлява намеса в правото на жалбоподателя на зачитане на семейния му живот, гарантирано му от т. 1 на чл. 8, че тази намеса е била “предвидена в закона” и е преследвала законна цел – защитата на “правата” на детето по смисъла на т. 2. Съдът не вижда причина да се съмнява, че прехвърлянето на грижите е било “необходимо в едно демократично общество”. Решението на апелативния съд, което се основава на експертни заключения, е отчело продължителността на престоя на момичето при баба му и дядо му, нейната силна привързаност към тях и нейното разбиране, че техният дом е и неин. Тези основания са не само релевантни, но и достатъчни от гледна точка на т. 2 на чл. 8. Компетентните национални власти, които по принцип са в по-добро положение от това на международния съдия при преценката на доказателствата (вж. споменатото решение по делото *Олсон* (№ 2), стр. 35-36, § 90), не са превишили правото си на свобода на преценка при вземането на решението. Дори да вземем предвид неуспеха на властите да осигурят на жалбоподателя достъп до детето му, решението не може да бъде оценено като непропорционално на законната цел да бъдат запазени интересите на детето.

Следователно, тези аспекти от оплакванията на жалбоподателя не обуславят отделно нарушение на чл. 8.”⁷

Твърдяното нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията

Съдът преценява продължителността на второто производство относно предоставянето на детето за отглеждане и възпитание, за което единствено жалбата е обявена за допустима. Периодът, който трябва да се разгледа, е от 13 август 1990 г., когато е направено искането за прехвърляне на грижите, до 21 януари 1992 г., когато Върховният съд е отказал разрешение за подаване на жалба.

“Макар и да е много важно делата относно упражняването на грижите за дете да се разглеждат бързо, Съдът не вижда основание районният съд да бъде упрекнат за това, че два пъти е спрял производството, за да се сдобие с експертни становища по разглеждания от него въпрос.

⁵ Решението е единодушно.

⁶ Решението е взето с мнозинство от 6 срещу 3 гласа.

⁷ Решението е взето с мнозинство от 6 срещу 3 гласа.

Що се отнася до шестмесечното забавяне, не могат да се пренебрегнат трудностите, срещнати от социалния съвет в резултат на отказа на бабата и дядото да позволят Сини да бъде подложена на изследване и да вземе участие в необходимите интервюта. Независимо дали са били налице достатъчно основания за отлагане на делото с цели 6 месеца, трябва да се отбележи, че цялостната продължителност на производството е била приблизително 18 месеца. Само по себе си това не е прекалено за едно триинстанционно производство.

Предвид конкретните обстоятелства по делото Съдът, подобно на Комисията, намира, че продължителността на второто производство относно предоставянето на детето за отглеждане и възпитание не е надхвърлила “разумният срок” и че следователно няма нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията.”⁸

Съдът не разглежда твърдението за нарушение на чл. 13, тъй като оплакването всъщност съвпада с това по чл.чл. 6 и 8.

Във връзка с направеното искане за справедливо обезщетение Финландия е осъдена да заплати на жалбоподателя сумата от 100 000 финландски марки като обезщетение за претърпени неимуществени вреди и 135 000 марки за направени разноски.

⁸ Решението е единодушно.